

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ В НАВКОЛИШНЬОМУ СВІТІ

І.І. Карабаєва

кандидат психологічних наук, старший науковий
співробітник, Інститут психології імені Г.С. Костюка
НАПН України.

Соціально значущі моральні цінності, або цінності моральної свідомості — це моральні норма, принцип, оцінка, ідеал, ціннісна орієнтація, моральні якості особистості. Виконання норм і принципів, які регулюють взаємовідношення людей та їх соціальна поведінка, є умовою життя в людському середовищі. Процес становлення особистості та її моральної сфери розвивається та видозмінюється впродовж усього життя. Але базис, без якого людина не може існувати в суспільстві закладається в дошкільному віці — періоді зародження та становлення етичних інстанцій.

Моральне виховання дошкільників тісно пов'язане зі зміною характеру його взаємовідносин з дорослими. На основі останніх народжуються моральні уявлення і почуття — внутрішні етичні інстанції.

Соціально-комунікативна компетенція є найважливішою складовою особистісної сфери, оскільки забезпечує необхідну соціально-психологічну адаптацію дитини в навколишньому світі. Уміння вступати в контакти з іншими людьми — дорослими й однолітками, — встановлювати взаємовідносини з ними, регулювати свою поведінку, рахуючись з іншими, є вирішальними не лише для налагодження позитивної взаємодії з оточенням, а й для набуття певного соціального статусу в майбутньому.

У БКДО [1] чітко прописаний зміст соціально-комунікативної компетенції старшого дошкільника, тих соціально значимих цінностей, які мають бути сформовані в дитини на кінець її перебування в дошкільному навчальному закладі. Соціально-комунікативна компетенція дошкільників у сфері стосунків з дорослими є інтегративним особистісним утворенням, яке містить:

- уявлення про етику поведінки;
- елементарні уміння і навички культурної поведінки;
- систему ставлень до дорослого, які проявляються через особистісні якості, мотивації, ціннісні орієнтації, і забезпечують індивідуальний стиль етичної поведінки при спілкуванні з дорослим.

Соціально-комунікативна компетентність дитини при спілкуванні з дорослим характеризується п'ятьма компонентами:

- *мотиваційний* — готовність до соціальних стосунків з дорослими;
- *когнітивний* — володіння знаннями про добро — зло, позитивне — негативне у стосунках з дорослими;
- *поведінковий* — дотримання етичних норм (використання досвіду) в різних стандартних та нестандартних ситуаціях соціальних стосунків з дорослими;
- *ціннісно-смісловий* — ставлення до змісту компетенції і об'єкта її застосування;
- *емоційно-вольовий* — здатність регулювати процес і результат прояву компетентності.

Згідно з БКДО соціально-комунікативну компетенцію у старшого дошкільника вважають сформованою у разі, якщо дитина демонструє:

- обізнаність із різними соціальними ролями людей, з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин;
- уміння дотримуватися згаданих норм під час спілкування;
- здатність взаємодіяти з людьми, які її оточують, зокрема узгоджувати свої дії й поведінку з іншими;
- усвідомлення свого місця в соціальному середовищі;
- позитивне сприймання себе;
- уміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Отже, дитину можна вважати соціально компетентною, якщо вона засвоїла етичні норми соціальних стосунків, має уявлення про себе як об'єкта та суб'єкта соціальних стосунків, надає адекватну оцінку поведінці при вирішенні соціальних завдань.

З-поміж вказаних вище показників ми виокремили декілька ключових, які слід зафіксувати під час проведення розробленої нами експрес-діагностики. Так, у ході дослідження соціально-комунікативної компетенції найбільш показовими є такі показники:

- усвідомлення елементарних соціальних і морально-етичних норм міжособистісних взаємин, уміння дотримуватися їх під час спілкування;
- здатність дитини взаємодіяти з людьми, які її оточують: узгоджувати свої дії, поведінку з іншими;
- усвідомлення дитиною свого місця в соціальному середовищі;
- позитивне сприймання себе дитиною.

Ступінь розвитку компетенції оцінюється під час проведення бесіди з дитиною. Педагог оцінює поведінку дитини за певними показниками та виставляє відповідні бали у Протоколі оцінювання рівня сформованості соціально-комунікативної компетенції дитини старшого дошкільного віку (*див. Додаток 1*). З огляду на загальну кількість балів педагог робить висновок про рівень сформованості цієї компетенції. Повний обсяг дослідження представлений у публікаціях і методичному посібнику [2, 3].

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція) [Електронний ресурс]. Режим доступу: mon.gov.ua > pages/files/kollegiy/kollegiy5.doc.
2. Карабаєва І.І. Особливості визначення рівня сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників *Актуальні проблеми психології*: збір. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. К. «ТОВ «Срібна хвиля» 2016. Том. IV: Психологія розвитку дошкільника. Випуск 12. С. 62-74.
3. Карабаєва І.І., Савінова Н. В. Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини. Київ: ТОВ «МЦФР-Україна», 2016. 184 с.

Додаток 1

Бланк Протоколу оцінювання рівня сформованості соціально-комунікативної компетенції дитини старшого дошкільного віку

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Прізвище, ім'я _____

Група _____ Дата _____

Інструкція: ступінь розвитку соціально-комунікативної компетенції оцінюють під час проведення бесіди. Поведінку дитини під час бесіди оцінюють у балах. Потрібний бал обводять (підкреслюють, виділяють тощо), а наприкінці обчислюють загальну кількість балів.

№	Показник	Оцінка, бал
1	Проявляє чемність, самостійно вживає слова ввічливості під час зустрічі з дорослим	1
2	Вживає слова ввічливості лише у відповідь на привітання дорослого	0,5
3	Контролює свої емоції, розуміє необхідність спілкування з дорослим	1
4	Не стримує емоцій, керується лише своїми бажаннями («не хочу відповідати», «мені не цікаво» тощо)	0
5	Проявляє готовність вислухати дорослого, відповісти на запитання	1
6	Не готовий спілкуватися з дорослим під час діалогу, відповідати на запитання	0
7	Розмовляє з дорослим спокійно, дивлячись в очі, слухає дорослого, не перебиваючи	1
8	Проявляє нестриманість, негативізм у розмові з дорослим	0
Загальна кількість балів		

Критерії оцінювання рівня сформованості

соціально-комунікативної компетенції:

4,0-3,6 бала — компетенція сформована повною мірою;

3,5-2,6 бала — компетенція сформована достатньо;

2,5-1,6 бала — компетенція сформована посередньо;

1,5-0,6 бала — компетенція сформована мінімально;

0 балів — компетенція не сформована.

Висновки: _____

_____